

Dansk referat af udenrigsminister Per Hækkerups samtale med ministerpræsident Khrusjtjov den 20. november 1963 i Kiev.

[...]

Hrustjof sagde, at der mellem Danmark og Sovjetunionen ikke bestod modsætningsforhold, som kunne hindre et godt forhold. Geografisk lå de to lande hinanden nær, og der var også et godt handelsmæssigt samkvem mellem dem. En dansk prinsesse - Dagmar - havde været gift med en russisk czar, og denne prinsesse havde boet i selve det palads, hvor Hrustjof nu selv opholdt sig, og hvor nærværende møde fandt sted.

Hækkerup var ganske enig i, at der ikke mellem Sovjetunionen og Danmark var udestående problemer. Fra dansk side var man interesseret i et nært økonomisk og kulturelt samarbejde med Sovjetunionen. Der foregik i disse dage handelsforhandlinger i Moskva, som forhåbentlig ville resultere i afsluttelsen af en langvarig aftale om en forøget samhandel. Det ville være af betydning, om denne aftale kunne afsluttes så betids, at den kunne undertegnes af udenrigsministeren, medens han endnu var i Moskva.

Hrustjof fandt det også fordelagtigt, om dette kunne finde sted, men han vidste ikke, hvorledes forhandlingerne forløb.

Hrustjof erindrede om de kritiske bemærkninger, han havde fremsat til den danske statsminister H.C.Hansen under dennes besøg i Sovjetunionen i marts 1956. Den danske regering havde dengang ikke været villig til at sælge tankbåde til Sovjetunionen, og der havde været stor ståhej herom i pressen. Fra sovjetisk side havde man i og for sig været tilbøjelig til på denne baggrund ikke at ville placere ordrer i Danmark, men det gode hjerte havde fået overhånd, og man havde fortsat indkøbene af mindre skibe i Danmark.

I dag byggede man i Sovjetunionen tankskibe på indtil 60.000 tons, endog nogle baseret på atomkraft, så (med et smil) "Vesten havde altså ført en forkert politik på dette område."

Til trods for, at den danske regering i denne sag havde fulgt en anti-sovjetisk kurs, havde man fra Sovjetunionens side dog fortsat med at købe sild og smør i Danmark "for at støtte det danske socialdemokrati". Hrustjof spurgte (stadig smilende), om der var danske repræsentanter for andre partier end socialdemokratiet til stede, for ellers ville han ikke have sagt dette.

[der følger en længere passage fra begge sider om behovet for kunstgødning, landbrugets mekanisering, den økonomiske udvikling i de to lande o.lign.]

Hrustjof spurgte, om der var yderligere emner at drøfte ved nærværende møde. Ville Danmark udtræde af NATO eller stadig være et appendiks til USA og støtte aggressive kræfter?

Hækkerup indskød, at man fra dansk side ikke var af den opfattelse, at man støttede aggressive kræfter.

Hrustjof fandt, at der dog var tale om en moralsk støtte.

Hækkerup svarede, at selv om den danske indflydelse var lille, var det vel ikke utænkeligt, at Danmark førte samme politik inden for NATO som udenfor, og dermed støttede en fredens politik.

Hrustjof fandt, at det mest fornuftige var, om Danmark og Norge udtrådte af NATO og sammen med de andre nordiske lande dannede en atomfri zone, således som "hans ven" Kekkonen havde foreslået det.

Hækkerup, der sagde, at Kekkonen også var hans ven, svarede, at forslaget om en erklæret atomfri zone i Norden havde været genstand for drøftelse mellem de nordiske lande, som bekendt havde de ikke modtaget atomvåben, og de mente, at der hermed var skabt rolige forhold i det nordeuropæiske område. De fandt, at det ikke ville vere fornuftigt at bringe forstyrrelse ind i denne tilstand ved nye politiske skridt. Noget sådant kunne der først blive tale om, når en ordening kunne nås på et større europæisk grundlag.

Hrustjof fandt, at afspænding ikke kom af sig selv. Et dansk initiativ ville være et væsentligt bidrag til afspænding. Efter opfindelsen af de nye våben ville krig ikke være andet end vanvid. Dette erkendtes også af begge parter. Danmark kunne bidrage til afspændingen ved at udtræde af NATO. Intet land truede Danmark. Danmark burde opfordre Norge til at gøre det samme, og det eneste, man fra sovjetisk side ville gøre, var at sende de to lande et lykønskningstelegram. Det burde man tænke mere over i Danmark.

Hækkerup svarede, at vi danske faktisk havde tænkt en hel del over disse spørgsmål. Den danske regering var af den opfattelse, at de kræfter, der afgjorde mulighederne for en afspænding, fandtes uden for Norden. Den mente bedst at støtte de kræfter, som stræber efter afspænding, ved at gøre en indsats indenfor FN, NATO og Europarådet samt andre samarbejdsorganisationer.

Hrustjof fandt, at militærblokkene burde opløses. Han havde selv foreslået en opløsning af NATO og Warszawa-pagten. Danmark, som ikke selv producerede våben, kunne ikke have interesse i at bidrage til, at kapitalisterne tjente på oprustningen. Danmark var i sin tid blevet forskrækket for Sovjetunionen og var gået ind i NATO. Sovjetunionen var naturligvis ikke bange for Danmark, og når den opfordrede Danmark til at udtræde af NATO, var det, fordi det ville være et fornuftigt skridt, om Danmark indtog samme stilling som Sverige og Finland. Dette ville også kunne tjene som eksempel for Belgien og Holland.

Hækkerup var af den opfattelse, at vejen til afspænding gik over aftaler mellem NATO og Warszawapagt-landene. Han tvivlede på, at den rigtige frengangsmåde ville være at tage skridt til en opløsning af NATO. Det ville være bedre, om grundlaget for en afspænding blev en videre forståelse på basis af de principper for nedrustning, som der var opnået enighed om mellem stormagterne i 1961.

Hrustjof sagde, at problemet var, at ikke alle lande var interesseret i afspænding. Først og fremmest var USA det ikke. Hrustjof læste dagligt de amerikanske blade og havde lagt mærke til, at visse fagforeninger gik imod afspændingen, da de frygtede, at denne ville give anledning til arbejdsløshed. I Danmark fandt man heldigvis ikke denne argumentation.

Hækkerup henviste til, at FN havde foretaget en undersøgelse af problemerne omkring de økonomiske virkninger af en nedrustning, og at konklusionen af undersøgelsen havde været, at afrustningen ikke ville have de påståede uheldige virkninger for den økonomiske aktivitet.

Hrustjof sagde, at han godt kendte denne undersøgelse, men at amerikanske kapitalister ikke var enig i konklusionerne.

Hækkerup ville gerne medgive, at der var kredse i USA og andre lande, der ikke var interesseret i at yde ofre for at nå til en afspænding. Fra samtaler med såvel præsident Kennedy som udenrigsminister Rusk og med de britiske statsledere havde han imidlertid et klart indtryk af, at disse statsmænds ønske om afspænding var oprigtigt.

Hrustjof ville ikke udelukke, at Kennedy talte ærligt, men problemet var, at Kennedy ikke altid havde frihed til selv at træffe afgørelser. Statssystemet i USA var så dårligt, at en præsident altid kom uforberedt til arbejdet og på det tidspunkt, da han var tilstrækkeligt inde i sagerne, måtte tænke på næste valg. Således ville det på grund af de amerikanske valgforberedelser være umuligt i 1964 at tale fornuftigt med de amerikanske statsledere. Goldwater og Rockefeller snakkede og snakkede, og Kennedy var nødt til at vise den amerikanske offentlighed, at han kunne optræde som en bjørn.

[...]

Danmark fulgte jo imidlertid altid USA. Kun når det - især før valgene - gjaldt om at sælge noget fisk og smør til Sovjetunionen, kom man til Moskva, men så måtte man også fra dansk side selv spise sit smør.

Hækkerup sagde med et smil, at man ikke fra dansk side anlagde samme synsvinkel, hvortil Hrustjof replicerede, at hans udtalelser jo var fremsat i spøg.

Hækkerup fandt, at det måtte være en positiv sovjetisk interesse, at der i NATO er lande som Danmark, der i de interne drøftelser repræsenterer de synspunkter, for hvilke de er kendt.

Hrustjof mente, at Danmark og Norge var kommet i NATO ved en fejltagelse. Dette medlemskab svarede ikke til disse landes egentlige interesser.

[...]

Hækkerup spurgte, om Hrustjof havde indtryk af, at regeringsskiftet i Vesttyskland havde betydet en ændring i den tyske regerings holdning.

Hrustjof mente ikke, at kanslerskiftet havde haft større betydning. Måske ville den tyske politik blive noget mere elastisk. Det var imidlertid ikke Erhard, så lidt som det tidligere havde været Adenauer, der var

afgørende. Den politik, som NATO fører over for Sovjetunionen, var ikke i Tysklands interesse. Tyskland havde oprindeligt ment, at det på basis af NATO's militære magt havde kunnet løse sine nationale og sociale problemer. Det havde nu vist sig, at denne magts politik ikke lod sig gennemføre, og man troede ikke mere på den i Vesttyskland. Selv Adenauer havde - i et lyst øjeblik - sagt, at kun en vanvittig kunne tro på en løsning ved krig. De vesttyske politikere var klar over, at Vesttyskland i tilfælde af krig ville være det første land, der blev ødelagt. Hvor var da udvejene af denne situation? Tysklands økonomi krævede nærmere forbindelse med Sovjetunionen. Frankrig, England, USA og Japan var alle i forholdet til Vesttyskland konkurrenter. Den sovjetiske og den tyske økonomi var imidlertid komplementære. Sovjetunionen kunne give den tyske økonomi de råvarer og landbrugsvarer, som den savnede. Måske kunne Sovjet ikke for alle varers vedkommende gøre dette allerede i dag, men det ville ikke vare længe, før man var fuldt i stand dertil. Situationen var således, at Vesttyskland politisk havde bundet sig til Vesten, medens de økonomiske interesser gik en anden vej. Det var på denne baggrund klart, at man gik imod et nyt Rapallo. Denne aftale var netop gået ud fra økonomiske og økonomisk-politiske forudsætninger, og disse var altid afgørende for de politiske forhold. Før eller senere ville man se en ny Rapallo-aftale. Erhard ville nok ikke gå ind herpå, men når en mere beslutsom person kom til magten i Vesttyskland, ville problemerne kunne løses.

DDR var en kendsgerning, som ikke kunne ignoreres. Vesttysklands interesse i et nært forhold til Sovjetunionen var klar, og på et eller andet tidspunkt ville det gå op for Vesttyskland, at USA's støtte kun var ord. USA ville ikke tage en krig med kernevåben for Tysklands skyld, og hvorfor skulle Sovjetunionen begynde en krig? Sovjetunionen var selv et rigt land.

Hrustjof troede heller ikke, at USA ville begynde en krig. De Gaulle ville gerne spille Napoleon, men han var klar over, at han ikke var stærk nok. Det var ufornuftigt af ham at søge nær tilknytning til Vesttyskland, da han i dette partnerskab ville være den svage, og den svage kunne aldrig lede den stærke.

UK var ikke den samme havens behersker som tidligere. MacMillan havde selv sagt dette til Hrustjof. De Gaulle havde accepteret Tysklands grænser og havde sagt ham, at man ikke skulle forstyrre styrkeforholdet. Østtyskland burde blive hos Sovjetunionen, og Vesttyskland hos Vesten. De Gaulle havde ikke sagt dette offentligt, men havde dog ikke dementeret det, når sådanne synspunkter blev tillagt ham. Det stod ikke i Frankrigs magt at likvidere det socialistiske system i Østtyskland. Ingen i Vesten havde mod til offentligt at fastslå disse fakta. Spaak havde dog givet udtryk for tilsvarende synspunkter, og Wilson var måske også en af de socialdemokrater, der ville noget i denne retning.

Fra sovjetisk side havde man tålmodighed. En dag ville kommunismen være indført både i England og i Tyskland. Man lo også ad Sovjetunionen på Lenins tid, men se hvor langt det var nået i dag. Dengang troede mange, at Sovjetregeringen kun ville kunne vare en time, nu var der gået 46 år, og sovjetstyret var i fuld færd med at lægge et nyt grundlag for millioner af år.

Hækkerup indskød, at i Danmark havde udviklingen været den, at det kommunistiske parti var blevet reduceret.

Hrustjof spurgte, i hvor mange år det socialdemokratiske parti havde haft regeringsmagten i Danmark.

Hækkerup nævnte kort udviklingen omkring regeringsmagten i Danmark siden 1924.

Hrustjof gentog, at de kommunistiske partier en dag ville have regeringsmagten såvel i UK som i andre lande.

Hækkerup troede ikke herpå og mente, som også Sovjetunionen havde givet udtryk for, at de to samfundssystemer kunne leve fredeligt side om side. Det var også et spørgsmål, om ikke den interne udvikling indenfor systemerne bragte disse nærmere mod hinanden.

Hrustjof bekræftede, at det var Sovjetunionens opfattelse, at de forskellige samfundssystemer kunne leve fredeligt sammen. Synspunkterne om en tilnærmelse i kraft af den interne udvikling var imidlertid borgerlige synspunkter. Det var vel rigtigt, at der i Sovjet nu var større frihed, og at USA inddrog flere funktioner under statsmagten, men det væsentlige var dog, at udviklingen i Sovjet var i overensstemmelse med kommunismens teori om statens gradvise bortvisen, medens de borgerlige stater følte sig tvunget af udviklingen til at bruge mere og mere magt og i højere grad støtte sig på kapitalismens diktatur. USA var et eksempel herpå. Tidligere havde USA været et virkeligt demokratisk land. I dag havde en lille gruppe hele magten. Det blev oven i købet hævdet, at Marx' synspunkter var forældede. Det var imidlertid et faktum, at

pressen i USA domineredes af Hearst og radio samt TV af andre monopoler. Igennem disse kommunikationsmidler skabtes den offentlige mening i Amerika.

Rusk var kommet fra Rockefeller-koncernen og ville gå tilbage dertil, når han gik af som minister. McNamara var kommet fra en anden stor amerikansk koncern (Ford). Den amerikanske nedrustningsforhandler Dean var fratrådt sin stilling og vendt tilbage til sit tidligere firma, som repræsenterede oprustningsinteresser. Den amerikanske regering var således intet andet end en komité af monopoler. Der foregik i USA en kamp mellem to partier repræsenterede ved en elefant og et æsel. Hvilken forskel gjorde det for de amerikanske arbejdere, om det blev elefanten eller æslet, der gik af med sejren?

Kapitalismen havde været i stand til at give arbejderne noget bedre levevilkår, men basis blev stadig snævrere. Efterhånden ville også koloniområderne fuldstændig forsvinde. Ligeledes ville der i Sydamerika finde en stor frigørelsesproces sted. USA var nok et rigt land, men når det skulle til at leve af sine egne ressourcer, ville betingelserne blive anderledes. Der var dog her tale om en langvarig proces. USA og de vestlige lande kunne sammenlignes med en bjørn, der i vinterhi tærer på sit fedt. Fedtet var der endnu, men laget blev tyndere og tyndere.

Man måtte forstå, at disse synspunkter efter sovjetisk opfattelse ikke hindrede en sameksistens. Sovjetunionen så gerne et godt forhold til andre stater.

Hvem ved, tilføjede Hrustjof henvendt til Hækkerup, "måske ser vi dem en dag som medlem af kommunistpartiet, hvis de ellers opfører dem pænt." Fra dansk side måtte man imidlertid afgøre disse spørgsmål selv.

Hækkerup havde ikke tiltro til chancerne for det kommunistiske parti i Danmark. Fra dansk side nærede man fuld tillid til det fundament, hvorpå der byggedes i dansk politik.

[...]

Hrustjof udtalte tilfredshed over at have haft lejlighed til at mødes med Hækkerup. Han havde under samtalen talt ganske åbent, og han håbede, at man fra dansk side ikke ville misforstå ham. Befolkningerne bestemte selv, hvilke regeringer de ville have. Sovjetunionens forhold til Danmark ville således ikke blive ændret af et eventuelt regeringsskifte i Danmark. Sovjetunionen ønskede gode naboforhold. Sovjetunionen agtede ikke at indblande sig i andre landes indre anliggender, ligesåvel som man ikke selv tålte en indblanding i sine egne indre anliggender.

Hækkerup udtalte, at han heri var helt enig med Hrustjof og var taknemmelig for den åbne og undertiden spøjefulde måde, på hvilken samtalen var forløbet. Den havde for ham været en stor oplevelse.

Moskva, den 21. november 1963.

Kilde: Ambassaden i Moskva 120.Dan.4.